

3. Лаврова І. І., Сараєва О. В. Вивчення історії культури через ігрові технології. *Вісник науки та освіти*. 2023. Вип. 4(10). С. 530-538.

4. Малієнко Ю. Інтегрування ключових компетентностей у зміст історичної освіти в ліцеї. *Український педагогічний журнал*. 2018. Вип. 4. С. 91-98.

5. Потапенко Р., Тарапон О. Методика роботи з умовно-графічною наочністю на уроках історії. *Society. Document. Communication*. 2022. Вип. 16. С. 151-164.

6. Третьякова О. В. Картографічні вміння як складник просторової компетентності. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. 2018. Вип. 1 (6). С. 3-5.

7. Hrytsenko A., Holub A. Value guidelines when teaching the disciplines of historical and civil education: socio-philosophical and legal analysis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2024. Issue 2. P. 13-17. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/bjlss/article/view/2393/2390>

REFERENCES

1. Hrytsenko, A. & Holub, A. (2024). Value guidelines when teaching the disciplines of historical and civil education: socio-philosophical and legal analysis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. Issue 2. 13-17. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/bjlss/article/view/2393/2390> [in Ukrainian].

2. Koliienko, A. A. (2023). Formy orhanizatsii osvithnoho protsesu z istorii v ZZSO: realii sohodennia [Forms of organizing the educational process in history in the ZZSO: current realities.]. *Nauka ta osvita v umovakh viiny – Science and education in wartime*. 85-86. [in Ukrainian]

3. Lavrova, I. I. & Saraieva, O. V. (2023). Vyvchennia istorii kultury cherez ihrovi tekhnolohii [Studying the history of culture through game technologies]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*. Issue 4(10). 530-538. [in Ukrainian]

4. Malienko, Yu. (2018). Intehruvannia kluchovykh kompetentnostei u zmist istorichnoi osvity v litsei [Integrating key competencies into the content of historical

education in lyceum]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*. Issue 4. 91-98. [in Ukrainian]

5. Potapenko, R., Tarapon, O. (2022). Metodyka roboty z umovno-hrafichnoiu naochnistiu na urokakh istorii [Methodology of working with conventional graphic clarity in history lessons]. *Society. Document. Communication – Society. Document. Communication*. Issue 16. 151-164. [in Ukrainian]

6. Tretiakova, O. V. (2018). Kartohrafichni vminnia yak skladnyk prostorovoi kompetentnosti [Cartographic skills as a component of spatial competence]. *Teoriia ta metodyka navchannia suspilnykh dystsyplin: naukovopedahohichnyi zhurnal – Theory and methods of teaching social disciplines: scientific and pedagogical journal*. Issue 1 (6). 3-5. [in Ukrainian]

7. Hrytsenko, A., Holub, A. (2024). Value guidelines when teaching the disciplines of historical and civil education: socio-philosophical and legal analysis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. Issue 2. 13-17. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/bjlss/article/view/2393/2390> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОЛУБ Анжеліка – аспірант, асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Наукові інтереси: просторова історична компетентність у вищій освіті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HOLUB Anzhelika – postgraduate Student, Assistant of the Department of History, Law and Teaching Methods Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University.

Scientific interests: spatial historical competence in higher education.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 37.035.4:373.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-516-522

ОСТАПІЙОВСЬКА Ірина –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1208-7230>
e-mail: shuhlyadka@ukr.net

РОСЛАВЕЦЬ Руслана –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4564-4208>
e-mail: roslavecj@gmail.com

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ

У публікації актуалізовано феномен національної ідентичності вихованців молодшого шкільного віку як суб'єктивні переживання приналежності до свого народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, котрі втілюється в ототоженні з ними й формуванні відповідної національної «Я-концепції», що виявляються у сформованості таких особистісних якостей, як: самоповага, національна гідність, справедливість, уміння користуватись своїми правами і свободами, відповідальність, любов до своєї Батьківщини і свідоме бажання пов'язати свою долю з її долею. Встановлено, що в педагогічній науці сформованість національної ідентичності доцільно діагностувати за чотирма критеріями: когнітивний, емоційно-ціннісний, вольовий, діяльнісний. Доведено гіпотезу, що в освітній діяльності початкової школи формування і розвиток національної ідентичності найбільш ефективно можна зреалізувати за допомогою інтегрованого вивчення громадянської, історичної, соціальної і здоров'язбережувальної та математичної освітніх галузей, оскільки за умови інтегрованого підходу можливо

забезпечити максимально ефективно вивчення змісту матеріалу та поєднати його із виховними впливами на формування компонентів національної ідентичності дітей; наведено можливі приклади інтеграції, а саме: використання принципу історизму при вивченні математики, використання виховного та дидактичного потенціалу національно-культурних українських традицій і фольклору (дитячих віршиків-лічилок, загадок, прислів'їв та приказок, примет, ігор тощо), розв'язування національно спрямованих компетентісних завдань, робота над тематичними проєктами національно-культурного та патріотичного змісту тощо. Також доведено, що важливим особистісним утворенням, котре дозволяє інтенсифікувати формування і розвиток національної ідентичності здобувачів початкової освіти є культура інформаційної діяльності як система правил роботи з інформацією та її джерелами і програмно-технічними засобами роботи з нею, оскільки саме через інформаційні впливи (як позитивні, так і негативні) відбувається основний вплив на формування свідомості молодших школярів, у тому числі – їх національну ідентичність. Виділено перспективні напрямки подальших наукових розвідок.

Ключові слова: формування, національна ідентичність, вихованці, молодші школярі, ідентичність, ціннісні орієнтації, математична освітня галузь, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь, громадянська та історична освітня галузь, культура інформаційної діяльності.

OSTAPIOVSKA Iryna –

candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and Methods of Primary Education
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1208-7230>
e-mail: shuhlyadka@ukr.net

ROSLAVETS Ruslana –

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and Methods of Primary Education
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4564-4208>
e-mail: roslavecj@gmail.com

FORMATION OF NATIONAL IDENTITY OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF INTEGRATING THE STUDY OF MATHEMATICAL, SOCIAL AND HEALTH-PRESERVING, CIVIC AND HISTORICAL EDUCATIONAL BRANCHES

The phenomenon of national identity of primary school children as subjective experiences of belonging to one's people, nation, conscious acceptance of its moral values, which is embodied in identification with them and the formation of a corresponding national «self-concept», which is manifested in the formation of such personal qualities as: self-respect, national dignity, justice, the ability to exercise one's rights and freedoms, responsibility, love for one's Motherland and a conscious desire to link one's fate with its fate, was actualized in the publication. It has been established that in pedagogical science it is advisable to diagnose the formation of national identity according to four criteria: cognitive, emotional-value, volitional, and activity. The hypothesis has been proven that in the educational activities of primary schools, the formation and development of national identity can be most effectively implemented through the integrated study of civic and historical, social and health-preserving and mathematical educational branches, since under the condition of an integrated approach it is possible to ensure the most effective study of the content of the material and combine it with educational influences on the formation of the components of children's national identity; possible examples of integration are given, namely: using the principle of historicism in the study of mathematics, using the educational and didactic potential of national-cultural Ukrainian traditions and folklore (children's rhymes-counts, riddles, proverbs and sayings, signs, games etc.), solving nationally oriented competency tasks, working on thematic projects of national-cultural and patriotic content etc. It is also was proven that an important personal formation that allows to intensify the formation and development of the national identity of primary school students is the culture of information activity, as a system of rules for working with information and its sources and software and hardware tools for working with it, since it is through information influences (both positive and negative) that the main influence on the formation of the consciousness of younger schoolchildren, including their national identity, occurs. Promising directions for further scientific explorations are highlighted.

Keywords: formation, national identity, pupils, younger schoolchildren, identity, value orientations, mathematical educational branch, social and health-preserving educational branch, civic and historical educational branch, culture of information activity.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Національна ідентичність здобувачів початкової освіти є багатоаспектною, комплексною особистісною якістю дитини, котра розвивається і формується внаслідок впливу численних внутрішніх та зовнішніх чинників. Вона виникає як компонент «Я» молодшого школяра в результаті його взаємодії з оточуючим середовищем в усіх його аспектах та є однією із базових вимог, необхідних для успішної соціалізації та розвитку, самоідентифікації і, як результат – досягнення успіху, у всіх сферах діяльності в умовах сьогодення, усвідомлення себе активним учасником процесу творення громадянського суспільства в Україні. Важливу роль у цьому процесі відіграє освітня (самоосвітня) діяльність, передусім, – навчання. Таким чином, перед сучасними вчи-

телями початкових класів виникає проблема у розробці та адаптації уже існуючих підходів до формування і розвитку цієї якості у вихованців молодшого шкільного віку. Відтак, урахуовуючи багатоаспектність змісту феномену національної ідентичності вихованців – дітей молодшого шкільного віку, вважаємо за доцільне дослідити інтеграцію вивчення математичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей (компонентів інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який дозволяє формувати і розвивати ключові компетентності та особистісні якості дитини завдяки комплексному вивченню різних освітніх галузей) як засобу формування і розвитку національної ідентичності здобувачів початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз досліджень останніх років дозволив констатувати, що сьогодні різноманітні питання у контексті дослідження національної ідентичності становили предмет дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, позаяк основи вивчення національної ідентичності як міждисциплінарного феномену знаходимо у працях вітчизняних та закордонних дослідників: Б. Андерсона, М. Білліга, І. Бежа, Г. Ващенко, С. Грабовського, М. Драгоманова, І. Лосєва, І. Огієнка, О. Пометун, С. Русової, Е. Сміта, В. Сухомлинського та ін.; проблема формування національної ідентичності здобувачів освіти різних рівнів знайшла своє відображення у дослідженнях сучасних вітчизняних учених, а саме: С. Бойко, К. Журби, Л. Канишевської, М. Кастельса, О. Матвієнко, Г. Самойленко, Н. Силенко, Г. Філіпчука, С. Федоренко, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтона, І. Шкільної та ін.; на методико-технологічних аспектах формування національної ідентичності в сучасних вітчизняних умовах зосереджували свою увагу Т. Видайчук, Л. Дрогомирецька, О. Кіндратець, І. Остапівська, Т. Сергієнко, Л. Тарангул, І. Чернікова та ін.

Мета статті полягає в актуалізації змісту феномену «національна ідентичність вихованців молодшого шкільного віку» та дослідженні потенціалу можливостей інтеграції вивчення математичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей як засобу формування і розвитку національної ідентичності здобувачів початкової освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Варто відмітити, що серед сучасного наукового загалу не існує єдиного дефініціювання феномену «національна ідентичність» і тлумачення його змісту. Найбільш актуальним визначенням національної ідентичності в умовах сучасної вітчизняної реальності вважаємо запропоноване К. Журбою, котра означає його як суб'єктивні переживання приналежності до свого народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, котре втілюється в отождоженні з ними й формуванні відповідної національної «Я-концепції». Це, за твердженням науковиці, виявляється у сформованості таких особистісних якостей, як: самоповага, національна гідність, справедливість, уміння користуватись своїми правами і свободами, відповідальність, любов до своєї Батьківщини і свідоме бажання пов'язати свою долю з її долею [4].

Молодший шкільний вік є сензитивним для багатьох базових особистісних утворень, у тому числі – національної ідентичності. Доцільно відмітити той факт, що зміст та форми реалізації національної ідентичності постійно змінюються під впливом різноманітних факторів, а також і те, що сформованість національної ідентичності одночасно є: одним із базових чинників збереження і зміцнення державного суверенітету та збереження національно-культурної самобутності й унікальності народу та, разом із тим, безпосередньо залежить від культурної, етнонаціональної, мовної, соціально-економічної

політики держави [5], – то ефективне її формування, розвиток та підтримка сталості в населення повинне розпочинатися із виховання (самовиховання) дітей із дошкільного та молодшого шкільного віку та тривати упродовж усього життя із спільної й тісної співпраці як різноманітних освітніх, культурних, наукових установ, держави та соціуму у широкому розумінні. Формування базових її компонентів належить саме виховним впливам на здобувачів початкової освіти.

При цьому, з наукової позиції, сформованість національної ідентичності здобувачів початкової освіти доцільна за такими критеріями: 1) когнітивним (усвідомлення себе частиною своєї сім'ї, членом учнівського колективу, мешканцем міста (села) тощо, як сутнісною часткою цілісного українського народу; знання власного родоводу; знання української мови та української літератури (у тому числі – «народного етикету»); усної народної творчості; знання і повага до національних символів); 2) емоційно-ціннісний (любов до Батьківщини (свідомий патріотизм) та батьків, до своєї родини, людського оточення, свого міста (села); бажання жити в Україні; ціннісне ставлення до України як своєї держави; інтерес до вивчення рідної мови, фольклору, звичаїв і традицій українців тощо; інтерес до етнокультурного життя та його особливостей українців у різних регіонах держави та за її межами; прояви чуйності та емпатії, толерантності до інших людей, які є тимчасово переміщеними; гордість за досягнення українців та історичну роль України); 3) вольовий (свідоме намагання долучатися до спільної діяльності на благо міста (села), громади, волонтерської діяльності; дотримання слова, відповідальне й сумлінне виконання доручення та обов'язків тощо); 4) діяльнісний (постійна та активна участь у патріотичних заходах; дотримання правил і норм поведінки; дбайливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей, об'єктів живої та неживої природи, традицій, міста (села) тощо; активна участь у громадській діяльності спрямованій на розвиток рідного краю; використання української мови та її пропаганда) [1].

Отже, враховуючи наведену вище практичну реалізацію національної ідентичності та критерії її сформованості у вихованців молодшого шкільного віку як поєднання особистісних якостей, її формування доцільно проводити за допомогою інтеграції знань із різних освітніх галузей та формування на їх основі відповідних умінь та навичок, ставлень, ціннісних орієнтирів, світоглядних поглядів та моделей поведінки. У початковій школі, на нашу думку, це найбільш ефективно можна зреалізувати за допомогою інтегрованого вивчення таких освітніх галузей, як:

- 1) громадянська та історична;
- 2) соціальна і здоров'язбережувальна;
- 3) математична.

Коротко зупинимось на можливостях кожної із зазначених освітніх галузей (на прикладі типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Савченко [9; 10]; відмітимо, що у цих програмах громадянська й історична, соціальна та здоро-

в'язбережувальна разом із природничою освітньою галуззю належать до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС), і, таким чином, передбачають реалізацію задекларованої мети курсу, котра полягає у сприянні особистісному розвитку здобувачів початкової освіти на основі формування цілісного образу світу через опанування дітьми різноманітним соціальним досвідом, який охоплює «систему інтегрованих знань про природу і суспільство, безпеку життєдіяльності, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі» [9]) та наведемо приклади їх інтегрованої реалізації при формуванні національної ідентичності вихованців – здобувачів початкової освіти.

1. Громадянська та історична освітня галузь. Громадянська та історична освітні галузі є ключовими для формування національної ідентичності молодших школярів, оскільки вони допомагають дитині усвідомити себе як особистість, члена суспільства, котрий володіє певними правами й має визначені обов'язки, дозволяє зрозуміти своє значення як члена певних спільнот та особливості свого функціонування у кожній із них; сприяє сприйняттю себе як активного члена громадянського суспільства та дозволяє опанувати механізми реалізації своїх прав у ньому; завдяки ознайомленню з історичними подіями та подіями у вихованців формується не тільки знаннявий базис, але й певний патернальний досвід, котрий впливає на механізми набуття власного досвіду, формування світогляду тощо. При цьому доцільно розглядати національну ідентичність у процесі її історичного розвитку та адаптації до чинних історичних вітчизняних реалій, еволюції громадянського суспільства України через ознайомлення як із елементами матеріальної та нематеріальної культури, так і через знайомство з життєписами видатних українців та представників інших етносів. Зокрема, варто звернути уваги на результати досліджень Л. Тарангул, І. Чернікової та Л. Дрогомирецької, котрі вважають, що дієвим засобом формування і розвитку національної ідентичності є не лише ґрунтовне поширення знань про власне історичне минуле, але й усвідомлення минулого саме як цінної матеріальної і духовної спадщини, різноманітного національного досвіду, крім того автори наголошують на тому, що минуле України необхідно розглядати як поєднання низки «трагічних та жаклих подій, де зазвичай український народ був нещасною жертвою більш сильного ворога, зради, непереборних обставин тощо» та численних прикладів героїчного чину, творчих і наукових звершень, гідних зразків наслідування тощо; у контексті вирішення проблеми вони радять звернути увагу на історико-архітектурні пам'ятки (як реальні музеї, галереї, зібрання тощо, так і віртуальні) [8].

2. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь. Ця освітня галузь також є важливим освітнім засобом формування національної ідентичності вихованців молодшого шкільного віку,

оскільки вона допомагає дітям усвідомити себе як частину українського народу через вивчення й засвоєння цінностей, традицій та норм поведінки, розвинути здоров'язберігаючі компетентності на основі національних уявлень і традицій, котрі також сприяють створенню здорового суспільства України. При цьому формування національної ідентичності відбувається завдяки формуванню і розвитку таких складових, як:

1) формування ціннісних орієнтирів та засвоєння моральних й етичних норм через призму української ментальності. Таким чином, у процесі виховання діти засвоюють такі цінності як: доброта, взаємоповага, чесність, справедливість, повага до старших, шанобливе ставлення до Національної символіки та вшанування героїв, наполегливість, сумлінність і старанність тощо. Варто звернути уваги у цьому контексті є елементи українського фольклору, усної народної творчості, ігор тощо, саме завдяки їм здобувачі початкової освіти долучаються до української культури та починають ідентифікувати себе з нею;

2) формування базових особистісних та соціальних навичок (норм поведінки й спілкування, умінь до співпраці й здатності запобігати конфліктним ситуаціям (у разі виникнення – їх вирішувати), виховання дбайливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, що є однією із базових частин національної культури (наприклад, завдяки вивченню українських традицій харчування та кулінарії, народної медицини, турботи про чистоту довкілля та гармонійної організації побуту тощо), що є основою для побудови здорового суспільства. Як і у попередньому випадку, засвоєння цих навичок у контексті українських традицій і культурної спадщини (наприклад, через вивчення народних ігор, обрядових пісень, сімейних цінностей, прикладу видатних українських спортсменів тощо) сприяє кращому розумінню дитиною того, що вона є частиною великої української спільноти.

3. Математична освітня галузь. Уважаємо, що саме при вивченні математики молодшими школярами з метою формування національної ідентичності найбільш доцільно використовувати інтегрований підхід. Адже саме інтеграція до процесу вивчення математичної освітньої галузі елементів історії, культури, звичаїв і традицій України тощо дозволяє створити численну кількість дидактико-виховних засобів та ситуацій, спрямованих на виховання у здобувачів початкової освіти почуття приналежності до української нації. Це відбувається через кілька ключових аспектів:

1) використання принципу історизму. Досить часто у здобувачів початкової освіти під час вивчення основ математики виникають труднощі пов'язані із нерозумінням змісту базових понять, їх зв'язку з дійсністю, причин виникнення та можливостей практичного застосування у науці та практиці. Таким чином, навчання перетворюється не у засвоєння та усвідомлення, а у банальне «зазубрювання». Використання принципу історизму передбачає вивчення певного математичного положення через дослідження того, як воно виникло, які саме ключові етапи пройшло у своєму

розвитку, чим стало на даний момент і чим може стати у майбутньому. Таким чином, реалізація цього принципу при формуванні національної ідентичності у процесі навчання математики спрямоване на реалізацію таких функцій, як: 1) формування інтересу до вивчення дисципліни через використання «цікавих» історичних подій, ситуацій, «долучення» видатних історичних персоналій тощо; 2) засобом підвищення якості успішності, кращого засвоєння знань завдяки долучення історичного фактажу, ілюстрування ролі математики у вирішенні певних історичних проблем, значення математики у цивілізаційному розвитку України тощо; 3) формування світогляду вихованців, їх наукового мислення; 4) загальне підвищення ефективності виховання, у тому числі – сприяння формуванню і розвитку національної самосвідомості та ідентичності; 5) виконання ролі методу цілісного дослідження певного явища [7]. Таким чином використання елементів історизму під час навчання математики забезпечує формування і розвиток когнітивного, емоційно-ціннісного, вольового, діяльнісного компонентів національної ідентичності молодших школярів.

2) використання національно-культурних українського традицій і фольклору. Відмітимо, що педагогічна сутність національно-культурних традицій та українського фольклору у відтворенні в наступних поколіннях того кращого, що вироблено українським народом упродовж усієї історії свого існування, а їх використання дозволяє забезпечити долучення вихованців до високих духовних і матеріальних надбань українського народу, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей та інших елементів культурної спадщини, кращих психічних якостей народу, специфіки його менталітету, емоційної та інтелектуальної сфери, які зберігаються нацією, еволюційно розвиваються та передаються протягом століть. Використання національно-культурних традицій і українського фольклору у виховній та навчальній практиці дозволяє будувати освітній процес на інтегрованому пізнанні близького і зрозумілого світу: природи, фольклору, національних традицій та обрядів, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва тощо [11], – ілюструвати їх за допомогою засобів математики. Наприклад, дитячих віршиків-лічилок, загадок, прислів'їв та приказок, прикмет тощо; цікавим моментом використання потенціалу національно-культурних українського традицій і фольклору є створення на їх основі текстових задач, а також – завдань геометричного змісту.

3) освоєння рідної мови через математичну термінологію та розвиток математичних компетенцій вихованців молодшого шкільного віку засобами різноманітних медіатекстів. Особливо загострилося це питання після початку воєнного вторгнення росії в Україну, котре супроводжується агресивним просуванням саме російського імперського погляду на розвиток східно-слов'янських мов як єдиного формування, в якому саме російській мові відведено місце, як стверджують пропагандистські джерела держави-

агресора, «старшого брата» чи «одного народу»; подібну інформацію діти найчастіше знаходять в мережі Інтернет, тому одним із видів використання математики як засобу формування національної ідентичності може стати ознайомлення вихованців із хронологією розвитку української мови, котра бере свій початок задовго до публікації праць Івана Котляревського чи Тараса Шевченка [3]. Окрім того, вивчення математичних термінів українською мовою, обговорення їх етимології та правильного використання зміцнює мовну компетенцію молодших школярів, а це також є одним із базових компонентів національної ідентичності;

4) розв'язування національно спрямованих компетентісних завдань, робота над тематичними проектами національно-культурного та патріотичного змісту тощо. Прикладами таких завдань можуть бути: формування «Календаря пам'ятних історичних подій», побудова різноманітних карт місцевості та обчислення маршрутів мандрівок визначними місцями України та рідного міста (села), розробка меню для козацької мандрівки та обчислення кошторису в розрахунку на сучасний курс гривні та ціни, конструювання орнаментів на основі національних узорів, обчислення вартості виготовлення вишиванки та ін.

Як видно із наведених вище прикладів, одним із необхідних засобів практичної реалізації формування і розвитку національної ідентичності молодших школярів при інтегрованому вивченні математичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей уважасмо формування і розвиток культури інформаційної діяльності (КІД) вихованців, оскільки, як зазначають С. Бойко та Г. Самойленко, в сучасних українських реаліях формування, розвиток та підтримання сталості національної ідентичності є система заходів, які містять:

1) поширення ареалу спілкування українською мовою на терені України та виховання підростаючого покоління на основі національних цінностей;

2) доступ до правдивої інформації та розвиток навичок критичного мислення;

3) формування національної свідомості та самосвідомості як основ національної ідентичності вихованців;

4) культивування національної гідності та протистояння проявам пропаганди національної меншовартості українців, подолання виявів ксенофобії та нетерпимості;

5) упровадження ефективних реформ, спрямованих на дотримання політичної рівності громадян України, котра передбачає розробку та реалізацію системи прав і обов'язків, а також звернення уваги на спільність громадянської культури та ідеології [2], що передбачають, в першу чергу, розвинену культуру інформаційної діяльності як певних правил, виконання яких дозволяє ефективно вирішувати нагальні завдання засобами інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, а саме: 1) швидко знаходити всю необхідну інформацію; 2) інтенсифікувати процеси сприйняття, критичного аналізу та осмислення наявних інформаційних ресурсів;

3) підвищити ефективність прийнятих рішень і/або якості та швидкості створення власних матеріальних і/або віртуальних інформаційних продуктів; 4) покращити процес обміну інформацією різного виду; 5) забезпечити ефективне зберігання, перетворення форм подання, використання, (за потреби) знищення різноманітної інформації [6].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, підсумовуючи проведену дослідницьку роботу, національну ідентичність виховання – дитини молодшого шкільного віку – доцільно розуміти як суб'єктивні переживання приналежності до свого народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, що втілюється в ототожненні з ними й формуванні відповідної національної «Я-концепції». Воно виявляється у сформованості таких особистісних якостей, як: самоповага, національна гідність, справедливість, уміння користуватись своїми правами і свободами, відповідальність, любов до своєї Батьківщини і свідоме бажання пов'язати свою долю з її долею, а діагностувати його доцільно за такими чотирма критеріями, як: когнітивний, емоційно-ціннісний, вольовий, діяльнісний. В освітній діяльності початкової школи формування і розвиток національної ідентичності найбільш ефективно можна зреалізувати за допомогою інтегрованого вивчення громадянської та історичної, соціальної і здоров'язбережувальної та математичної освітніх галузей, оскільки за умови інтегрованого підходу можливо забезпечити максимально ефективне вивчення змісту матеріалу та поєднати його із виховними впливами на формування компонентів національної ідентичності дітей. При цьому важливим особистісним утворенням, котре дозволяє інтенсифікувати формування і розвиток національної ідентичності здобувачів початкової освіти є культура інформаційної діяльності як система правил роботи з інформацією та її джерелами і програмно-технічними засобами роботи з нею.

Варто також зазначити, що перспективним напрямком подальших наукових розвідок є дослідження можливостей формування національної ідентичності вихованців засобами педагогічних інноваційних технологій на базі останніх досягнень інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д., Канішевська Л. В., Журба К. О. Формування національної ідентичності школярів у сучасному науковому осмисленні. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2024. № 12(40). С. 982–994. Doi: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-982-994](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-982-994)
2. Бойко С. М., Самойленко Г. Е. Виховання громадян-патріотів України на Дніпропетровщині: результати дослідно-експериментальної роботи в закладах загальної середньої освіти за 2015–2020 роки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 71. Т. 1. С. 96–101. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/71/part_1/18.pdf
3. Видайчук Т. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український Педагогічний журнал*. 2022.

№ 2. С. 48–63. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-48-63>

4. Журба К. О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. № 1. С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123>

5. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Національна ідентичність як умова збереження та зміцнення державного суверенітету. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2023. Вип. 35–36. С. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-78-89>

6. Остапівська І. Роль медіаосвіти у формуванні культури інформаційної діяльності майбутніх учителів початкової школи. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. №3. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.16>

7. Остапівська І. І. Застосування принципу історизму для навчання математики учнів початкових класів. *International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics»*: Conference proceedings, October 20–21. 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2017. P. I. P. 73–75. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27374>

8. Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності. *Культурологічний альманах*. 2024. № 1. С. 147–159. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18>

9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (1–2 клас). *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://surl.cc/golnke>

10. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (3–4 клас). *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://surl.li/bltdya>

11. Чесак О., Остапівська І. Формування соціокультурної компетентності на уроках «Я у світі» засобами національно-культурних традицій. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12–15 жовтня 2020 року). / за заг. ред. В. З. Антонюка. Луцьк: ФОП Іванюк В. П., 2020. С. 205–208. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24662>

REFERENCES

1. Bekh, I. D., Kanishevska, L. V. & Zhurba, K. O. (2024). Formuvannia natsionalnoi identychnosti shkoliariv u suchasnomu naukovomu osmyslenni [Formation of national identity for school students in the modern scientific concept]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii* (Seriiia «Upravlinnia ta administruvannia», Seriiia «Pravo», Seriiia «Ekonomika», Seriiia «Psykhologhiia», Seriiia «Pedahohika»). №12(40). S. 982–994. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-982-994](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-982-994) [in Ukrainian]
2. Boiko, S. & Samoilenko, G. (2020). Vychovannia hromadian-patriotiv Ukrainy na Dnipropetrovshchyni: rezultaty doslidno-eksperymentalnoi roboty v zakladakh zahalnoi serednoi osvity za 2015–2020 roky. [Education of citizens-patriots of Ukraine in Dnepropetrovsk: results of experimental work in general secondary education institutions for 2015–2020]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. №71(1). S. 96–101. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/71/part_1/18.pdf [in Ukrainian]
3. Vydaichuk, T. (2022). Aspekty istorii ukrainskoi movy yak zasib formuvannia natsionalnoi identychnosti ta istorychnoi pamiaty [Aspects of the history of the Ukrainian language as a means of forming national identity and

historical memory]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*. №2. S. 48–63. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-48-63> [in Ukrainian]

4. Zhurba, K. O. (2023). Formuvannia natsionalnoi identychnosti zrostaiuchoi osobystosti v umovakh voiennoho stanu: dosvid eksperymentalnoi realizatsii [Formation of the national identity of a growing personality under martial law: the experience of experimental implementation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. №5(1). S. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123> [in Ukrainian]

5. Kindratets, O. M. & Serhiienko, T. I., (2023). Natsionalna identychnist yak umova zberezhenia ta zmitsnennia derzhavnoho suverenitetu [National identity as a condition for the preservation and strengthening of state sovereignty]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*. Seriya: Istorii. Politolohiia. Vyp. 35–36. S. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-78-89> [in Ukrainian]

6. Ostapivska, I. (2021). Rol mediaosvity u formuvanni kultury informatsiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly [The role of media education in the formation of the culture of information activities of future primary school teachers]. *Acta Paedagogica Volyniensis*. №3. S. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.16> [in Ukrainian]

7. Ostapivska, I. I. (2017). Zastosuvannia pryntsyphu istoryzmu dlia navchannia matematyky uchniv pochatkovykh klasiv [Applying the principle of historicism to teaching mathematics to primary school students]. *International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics»* : Conference proceedings, October 20–21. 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». P. I. Pp. 73–75. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27374> [in Ukrainian]

8. Tarangul, L. M., Chernikova, I. V. & Drogomyretska, L. R. (2024). Zberezhenia istoriko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy yak chynnyk natsionalnoi identychnosti [Reservation of the historical and cultural heritage of Ukraine as a factor of national identity]. *Kulturolohichnyi almanakh*. №1. S. 147–159. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18> [in Ukrainian]

9. Typova osvithnia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ya. (1–2 klas) [Typical educational program developed under the leadership of Savchenko, O. Ya. (grades 1–2)]. URL: <https://surl.cc/golnke> [in Ukrainian]

10. Typova osvithnia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ya. (3–4 klas) [Typical educational program developed under the leadership of Sav-

chenko, O. Ya. (grades 3–4)]. URL: <https://surl.li/bldtya> [in Ukrainian]

11. Tshesak, O. & Ostapivska, I. (2020). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti na urokakh «Ya u sviti» zasobamy natsionalno-kulturnykh tradytsii [Formation of socio-cultural competence in the lessons «I am in the world» using national cultural traditions]. Aktualni problemy pedahohichnoi osvity: yevropeyskyi i natsionalnyi vymir: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (12–15 zhovtnia 2020 roku). S. 205–208. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24662> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ОСТАПІВСЬКА Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: формування національної ідентичності молодших школярів у контексті інтеграції вивчення математичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей.

РОСЛАВЕЦЬ Руслана – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: формування національної ідентичності молодших школярів у контексті інтеграції вивчення математичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

OSTAPIOVSKA Iryna – Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: formation of national identity of younger schoolchildren in the context of integrating the study of mathematical, social and health-preserving, civic and historical educational branches.

ROSLAVETS Ruslana – candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: formation of national identity of younger schoolchildren in the context of integrating the study of mathematical, social and health-preserving, civic and historical educational branches.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 378.14:372.857

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-522-526

ПЛЮЩ Валентина –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри природничих наук та методик викладання
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8099-1566>
e-mail: valentynapl@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті актуалізується проблема організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей організації та основних форм самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Визначено основні принципи організації самостійної роботи студентів: наступності, послідовності, індивідуалізації діяльності; альтернативності; алгоритмізації; зворотнього зв'язку; зовнішнього контролю;